

РЕЦЕНЗІЯ

д.е.н., професора, професора кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національного університету «Чернігівська політехніка»
на дисертаційну роботу
ЧЕРЕДНИЧЕНКА ІГОРЯ СЕРГІЙОВИЧА
на тему: **«Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту
будівельних підприємств в умовах нестабільності»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів виконаного Чередниченком Ігорем Сергійовичем наукового дослідження, можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дослідження

Актуальність та важливість теми дисертаційного дослідження Чередниченка Ігоря Сергійовича обумовлена сучасними викликами, з якими стикається економіка та, зокрема, будівельні підприємства України в умовах тривалих військових дій. Глибока криза сучасної макроекономічної системи, посилена безпековими викликами, стрімким знеціненням грошей, розривом логістичних маршрутів та валютною нестабільністю, вимагає від суб'єктів господарювання пошуку нових інструментів для утримання конкурентних позицій. Найбільших втрат у подібних деструктивних умовах зазнає сфера будівництва, оскільки вона безпосередньо залежить від тривалих інвестиційних циклів, значних обсягів авансованого капіталу, технологічних чинників та стабільності купівельного попиту. Водночас, традиційні аналітичні алгоритми та застарілі шаблони нейтралізації загроз виявилися нездатними нівелювати сучасні шоки, тому постає нагальна потреба у радикальній реконфігурації всієї архітектури фінансового менеджменту. Вивчення векторів трансформації системи антикризового менеджменту будівельних підприємств має вагоме теоретичне підґрунтя та очевидну практичну цінність. Це відкриває можливості для оновлення управлінського арсеналу шляхом впровадження гнучких алгоритмів стрес-тестування, варіативного проектування грошових потоків та інноваційних цифрових систем моніторингу внутрішніх і зовнішніх небезпек. Надважливими завданнями сьогодні стають формування адаптивних моделей підтримки платоспроможності, реструктуризація пасивів за умов дефіциту кредитних

ресурсів та пошук дієвих засобів страхування. З огляду на це, формування цілісної концепції трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств є базовою передумовою їхнього виживання, збереження капіталу та майбутнього залучення інвесторів під час загального відновлення економіки країни.

У дисертаційній роботі автор аргументовано довів, що система фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств відіграє ключову роль у стабілізації макроекономічної ситуації та забезпеченні стимулів для розвитку ринку праці через вплив на рівень зайнятості, доходи населення, попит на робочу силу та інші ключові показники, особливо в умовах макроекономічної нестабільності та підвищених фінансових ризиків. З огляду на зазначені вище тенденції та виклики функціонування будівельних підприємств вітчизняної та світової економіки можна вважати, що дисертаційна робота Чередниченка Ігоря Сергійовича, яка фокусується на трансформації системи їх фінансового ризик-менеджменту в умовах нестабільності, є своєчасною та актуальною.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження

Представлені у дисертації наукові положення ґрунтуються на результатах теоретико-методичного аналізу фундаментальних праць з теорії фінансів, фінансового ризик-менеджменту, а також наукових праць вітчизняних і міжнародних вчених щодо особливостей функціонування будівельних підприємств в умовах підвищених ризиків та факторів макроекономічної нестабільності з урахуванням можливості застосування економіко-математичного інструментарію для проведення поглибленого емпіричного дослідження. Відповідно, висновки і рекомендації дисертаційної роботи підтверджуються результатами системного емпіричного дослідження із використанням економіко-математичних методів й моделей для аналізу статистичної інформації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Кожен розділ логічно пов'язаний із загальною метою дослідження.

У першому розділі висвітлено теоретичні положення функціонування та розвитку системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств. Здійснено детальний аналіз наукових концепцій розуміння сутності категорії «ризик» (с. 28-29), ризик-менеджмент (с. 31-32), а також проаналізовано сутність категорії «фінансовий ризик» (с. 35-38). Автором здійснено узагальнення функцій системи фінансового ризик-менеджменту (с. 45-48), розкрито зміст ключових фінансових ризиків будівельних підприємств (с. 55-60). Це дозволило автору запропонувати авторський підхід до процесу побудови системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств (с. 66-68), розкрити особливості її функціонування в умовах нестабільності (с. 83-84).

У другому розділі проведено аналіз сучасного стану системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств. Автором здійснено узагальнення сукупності факторів, що породжують фінансові ризики на будівельних підприємствах в умовах сьогодення в Україні (с. 96-97), що дозволило здійснити SWOT – аналіз будівельної галузі. За результатами аналізу статистичних показників (с. 101-110) здійснено узагальнення ключових тенденцій розвитку будівельної сфери в умовах нестабільності.

У параграфі 2.2 «Оцінка фінансового стану будівельних підприємств в умовах нестабільності» автором здійснено аналіз динаміки ключових показників фінансового стану будівельних підприємств, що дозволило здійснити виокремлення специфіки функціонування системи їх фінансового ризик-менеджменту в умовах невизначеності (с. 136-137).

З метою обґрунтування необхідності впровадження додаткових методів оцінки фінансових ризиків будівельних підприємств автором сформовано портфель фінансових ризиків операційного та фінансового циклу системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності (с. 141-142).

У третьому розділі автором досліджено науково-прикладні положення розвитку системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств та розроблено рекомендації щодо її використання для подолання негативних наслідків. Здійснено узагальнення середовища функціонування фінансових відносин будівельних підприємств (с. 157-158), визначено ключові перешкоди трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності (с. 161-162). З метою забезпечення швидкого відновлення втрачених виробничих активів будівельних підприємств, запропоновано механізм державного страхування активів будівельних підприємств (с. 164-165).

Обґрунтовано власний підхід до побудови механізму фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства (с. 175-176), дія якого спрямована на забезпечення результативності функціонування системи його ризик-менеджменту. Поглиблення автором наукових підходів до процесу побудови механізму трансформації системи фінансового ризик-менеджменту (с. 180) обумовили необхідність розробки етапів сценарного моделювання фінансових ризиків будівельних підприємств в умовах невизначеності (с.

З метою нівелювання всіх груп ризиків, розглянуто доцільність побудови цифрової системи фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства (с. 185), доповнену структурно-логічною схемою побудови модулів її взаємодії (с. 186-187).

Значну увагу в розділі приділено ролі держави у процесі побудови ефективної системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств, що дозволило автору запропонувати матрицю взаємозалежності рівня державної підтримки функціонування будівельних підприємств з урахуванням фактичного рівня фінансових ризиків (с. 196).

Автором досягнуто основну мету дослідження – обґрунтувати теоретико-методичні положення та розробити науково-практичні рекомендації щодо трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності.

Загалом матеріали дисертаційної роботи, анотація та опубліковані автором наукові праці дозволяють зробити висновок, що представлені положення, результати дослідження та рекомендації відзначаються логічною послідовністю, фактичною обґрунтованістю та високим рівнем достовірності й аргументованості отриманих наукових результатів.

Наукова новизна та значущість результатів

Отримані у дисертації результати характеризуються достатнім рівнем наукової новизни та мають науково-практичну спрямованість, яка полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності.

У роботі вперше обґрунтовано концептуальні положення формування механізму державного страхування активів будівельних підприємств, створення цільового Державного страхового фонду фінансових ресурсів, що дозволить забезпечити швидке прийняття рішень та гарантування відповідних виплат, недопущення довгострокового призупинення виробничої діяльності, сприятиме швидкому відновленню втрачених виробничих активів будівельних підприємств, дозволить компенсувати можливі ризики та забезпечить їх безперебійне функціонування.

Уточнено систематизацію наукових підходів до дослідження сутності категорії «ризик-менеджмент», серед яких було виокремлено такі: процесний, концептуальний, стратегічний, системний. Це дало змогу ризик-менеджмент розглядати як складну систему, тобто сукупність суб'єктів і взаємозв'язків між ними, процесів, дій, механізмів, які спрямовані на визначення, аналіз, оцінювання, запобігання, прогнозування та контроль за ризиками, які можуть виникати у процесі господарської діяльності суб'єкта господарювання і формувати загрози для його стабільної роботи.

Удосконалено науково-концептуальні положення функціонування та розвитку системи фінансового ризик-менеджменту, що, на відміну від існуючих, були розширені результатами аналізу структури такої системи (основні суб'єкти, компоненти), її функцій, необхідного забезпечення та базових принципів формування, функціонування та розвитку.

Автором здійснено наукову аргументацію доцільності розмежування типів фінансової політики управління фінансовими ризиками будівельних підприємств, зокрема: класичної, зваженої, стимулюючої, в основу обґрунтування яких покладено наявний потенціал фінансового стану, рівень фінансового забезпечення, а також стратегічні пріоритети функціонування будівельних підприємств з урахуванням допустимого рівня фінансового ризику.

Розвинуто теоретичні положення щодо конкретизації сутності категорії «фінансовий ризик-менеджмент», що було, на відміну від інших підходів, здійснено через використання контент-аналізу до дослідження таких дефініцій «ризик», «ризик-менеджмент», «фінансовий ризик», «управління фінансовими ризиками». Це дозволило автору дослідження конкретизувати зміст зазначеної категорії, функції цього виду менеджменту у діяльності підприємства (інформаційна, аналітична, прогностична, регулююча, контрольна, захисна) та у подальшому сформулювати власний підхід до трактування змісту поняття «фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства».

На основі проведеного дослідження узагальнено теоретичні погляди на основні етапи сценарного моделювання фінансових ризиків будівельних підприємств в умовах невизначеності, серед яких виокремлено: ідентифікація можливих ризиків; визначення можливих методів управління ризиками; проведення стрес-тестування системи ризик-менеджменту будівельних підприємств; здійснення імітаційного моделювання та побудова дерева-рішень; формування можливих сценаріїв та прогнозування фінансового стану будівельних підприємств; розробка стратегії фінансового ризик-менеджменту. Це дозволило автору сформувати необхідний базис для обґрунтування та вчасного прийняття управлінських рішень в частині допустимих сценаріїв впливу фінансових ризиків на фінансовий стан будівельних підприємств.

Також здійснено наукове осмислення підходу до процесу побудови механізму трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства дія якого має бути спрямована на забезпечення результативності функціонування даної системи, шляхом розробки та застосування можливих новітніх методів та інструментів ефективного управління сучасною множиною фінансових ризиків (AI-прогнозування; Big Data, стрес-тестування та імітаційне моделювання; методи управління ESG-ризиками; блокчейн технології та кіберстрахування) необхідну для забезпечення результативності та фінансової стійкості будівельних підприємств.

Достовірність і практичне значення результатів дисертаційної роботи

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці науково обґрунтованих пропозицій трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах невизначеності.

Так, напрацювання автора використані в роботі Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації, зокрема в частині ідентифікації актуальних ризиків функціонування будівельних підприємств в процесі здійснення моніторингу їх фінансової стійкості та обґрунтуванні управлінських рішень (довідка № 01.01-20/266 від 02.10.2026 р.).

Крім того, слід зазначити, що наукові авторські розробки було використано у практичній діяльності ТОВ «ІНЕКС РЕАЛ», зокрема в частині обґрунтування наукових підходів до ідентифікації, оцінювання та систематизації фінансових ризиків, а також положення щодо трансформації існуючої системи ризик-менеджменту з урахуванням умов економічної нестабільності (довідка № 13 від 24.03.2026 р.).

Також, розроблені пропозиції використовуються у навчальному процесі Національного університету «Чернігівська політехніка» при поглибленні змістового наповнення програм та розробки управлінських ситуацій з дисциплін: «Фінансово-економічна безпека підприємства», «Корпоративний ризик-менеджмент», «Кредитний менеджмент» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок галузі знань 07 Управління та адміністрування (довідка № 202/08-538 від 30.03.2026 р.).

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основний зміст дисертаційної роботи відображено в 14 наукових публікаціях, з них: 7 публікацій, в яких відображено основні наукові результати, в тому числі 1 стаття у науковому періодичному виданні, який індексується в науково-метричній базі Web of Science, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 з яких одноосібна, 7 наукових публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 4,2 д.а. (2,05 д.а. належить особисто автору).

Основні результати та висновки науково-дослідної роботи оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма публічного управління» (м. Львів, 10-12 листопада 2022); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів» (Житомир, 01 лютого 2023); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах» (м. Ірпінь, 22 лютого 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Юність науки 2024: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Чернігів, 25-26 червня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери» (м. Кропивницький, 28 листопада 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юність науки 2025: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Чернігів, 25-26 квітня 2025 р.).

Публікації повною мірою висвітлюють результати дисертаційного дослідження та засвідчують особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій.

Структура та оформлення дисертації

Текст дисертації викладений і оформлений відповідно до вимог Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (зі змінами від 12.07.2019 р.) та за змістом відповідає п.6 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44.

Представлена дисертаційна робота характеризується єдністю змісту і засвідчує особистий внесок дисертанта до наукових знань у галузі фінансів. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, загальним обсягом 255 сторінок. Дисертація містить 22 таблиці та 51 рисунок. Список використаних джерел становить 220 найменувань.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертація та представлені наукові праці, у яких висвітлено основні наукові результати дисертаційного дослідження, не містять порушень принципів академічної доброчесності, зокрема академічного плагиату, самоплагиату, фабрикації та фальсифікації.

Дисертація оформлена відповідно до чинних нормативних вимог та встановлених стандартів щодо дотримання логічної структури й системності викладення матеріалу. Дисертація написана державною мовою, їй притаманні науковий та літературно коректний стиль викладення матеріалу. Текстова частина дисертації загалом позбавлена граматичних і орфографічних помилок та технічних недоліків. Таким чином, основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації є логічно завершеними, внутрішньо узгодженими та достатньо аргументованими.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження та окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

Відзначаючи належний рівень обґрунтування і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Чередниченка Ігоря Сергійовича, її цілісність та завершеність, необхідно звернути увагу на окремі недоліки при розкритті питань та дискусійні положення, наявні в роботі:

проведений автором в 2 розділі SWOT-аналіз стану будівельної галузі України в 2025 році дає якісне первинне розуміння її поточного стану, проте його проведення на основі даних лише за один рік суттєво обмежує практичну цінність результатів (с. 99-100). Розширення аналітичного періоду дозволило б автору сформулювати більш обґрунтовані стратегічні висновки його застосування.

розділі 2, підпункті 2.1 «Сучасні тенденції розвитку будівельних підприємств в Україні», наведені емпіричні дані, на основі яких проводився аналіз, хоча й охоплюють тривалий період, однак потребують подальшої

актуалізації в умовах динамічних змін, спричинених війною в Україні протягом останніх років (ст. 101-110).

розділі 2, підпункті 2.3 автором сформовано портфель фінансових ризиків будівельного підприємства в сучасних умовах (с. 140-142). Водночас, автору доцільно було б перейти від статичної бінарної оцінки до динамічного бального кодування («низький / середній / критичний»), оскільки в умовах нестабільності дія фінансових ризиків має постійний характер, а їх наслідки кардинально відрізняються на етапах проєктування та будівництва.

розділі 3, підпункті 3.3 «Напрямки покращення фінансового стану будівельних підприємств на основі удосконалення системи фінансового ризик-менеджменту», автором не достатньо акцентовано увагу на впливі зовнішніх факторів, таких як міжнародна фінансова допомога, у процесі прогнозування макроекономічних показників в період тривалих військових дій (ст. 210-213).

Ільша увага у дисертаційному дослідженні могла б бути приділена аналізу впливу інституційних реформ на функціонування будівельних підприємств України в післявоєнний період.

Загалом зазначені зауваження та дискусійні положення не знижують теоретичної та практичної цінності результатів дисертаційної роботи і не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, а можуть лише слугувати як рекомендації для розширення предмету майбутніх наукових досліджень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Чередниченка І.С. на тему «Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із розвитком системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в сучасних умовах.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повною мірою, мету дослідження досягнуто. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані, аргументовані, містять наукову новизну та пройшли необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертації.

Зважаючи на актуальність вирішених в дисертаційній роботі завдань, отриманих наукових висновків, теоретично обґрунтованих принципових наукових положень, використаних сучасних методів наукових досліджень можна стверджувати, що дисертаційна робота Чередниченка Ігоря Сергійовича є завершеним, цілісним науковим дослідженням.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40. Дисертаційна робота Чередниченка Ігоря Сергійовича на тему «Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності» відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», за формою і змістом відповідає вимогам викладеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Чередниченко Ігор Сергійович – автор дисертації «Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності» заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

Доктор економічних наук,
професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національного університету
"Чернігівська політехніка"

Олена

ШИШКІНА